

УЧАСТЬ АДВОКАТА У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

ATTORNEY'S PARTICIPATION IN CASES OF SEPARATE PROCEEDINGS

Татулич І.Ю., к.ю.н.,
доцент кафедри процесуального права

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Савчин Н.М., к.ю.н.,
асистент кафедри процесуального права

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті досліджено процесуальне становище та участь адвоката у цивільному процесі, зокрема у справах окремого провадження. Визначено, що беззаперечним є той факт, що у забезпеченні й ефективній реалізації конституційного права на правничу допомогу найважливішу роль відіграє адвокатура, оскільки саме вона покликана сприяти захисту прав, свобод та гарантій, закріплених Конституцією, та надавати правову допомогу під час вирішення справ у судах. Наведені погляди вчених, які дотримуються свого бачення з приводу понять, які досліджуються. Досліджено зміст деяких норм Цивільного процесуального кодексу України, що регламентують участь представника в цивільному процесі, та на основі аналізу думок науковців і вчених-процесуалістів зроблено висновок про доповнення їх певними положеннями. Встановлено, що особливості справ окремого провадження зумовлюють і специфічну цивільну процесуальну форму, в якій вони розглядаються. Підкреслюючи роль адвоката у справах окремого провадження, автори порівнюють такий вид судочинства із позовним провадженням, роблячи акцент на спільних та відмінних ознаках, притаманних цим двом видам судочинства. У статті авторами обґрунтовано, що безпосередня участь адвоката у таких справах сприятиме ефективній реалізації порядку звернення до суду, визначенню складу учасників справи, сплаті судових витрат, дотриманню процесуальних строків суб'єктами процесу та, безумовно, дотриманню цивільної процесуальної форми, в якій і реалізується процесуальний порядок розгляду та вирішення таких справ. За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що участь адвоката у справах окремого провадження створить додаткові гарантії реалізації громадянами таких прав, як право на судовий захист та на справедливий судовий розгляд, а також стане гарантією того, що громадяни зможуть якісно та оперативно вирішувати питання про зміну правового статусу фізичних осіб, встановлювати факти, що мають юридичне значення, ставити питання про відновлення чи визнання неоспорюваних прав, примусове здійснення певних примусових дій.

Ключові слова: адвокат, інтерес особи, окреме провадження, позовне провадження, правнича допомога, представництво у цивільному процесі, цивільне судочинство.

The article reveals the procedural position and participation of a lawyer in civil proceedings, in particular in cases of separate proceedings. It is determined that it is indisputable that the bar plays the most important role in ensuring and effective implementation of the constitutional right to legal aid, as it is designed to promote the protection of rights, freedoms and guarantees enshrined in the Constitution and provide legal assistance in court proceedings. The views of scientists who adhere to their vision of the concepts being studied are given. The content of some norms of the Civil Procedure Code of Ukraine governing the participation of a representative in civil proceedings has been studied and based on the analysis of opinions of scholars and procedural scientists, a conclusion has been made to supplement them with certain provisions. It is established that the peculiarities of cases of separate proceedings determine the specific civil procedural form in which they are considered. Emphasizing the role of a lawyer in separate proceedings, the authors compare this type of litigation with litigation, emphasizing the common and distinctive features inherent in these two types of litigation. In the article the authors substantiate that the direct participation of a lawyer in these cases will contribute to the effective implementation of the procedure for applying to the court, determining the composition of the parties, payment of court costs, compliance with procedural deadlines and, of course, compliance with civil procedural form, the procedure for consideration and resolution of these cases. According to the results of the study, it was concluded that the participation of a lawyer in separate proceedings will create additional guarantees for citizens to exercise such rights as the right to judicial protection and a fair trial, as well as guarantee that citizens will be able to qualitatively and promptly resolve status of individuals, to establish facts that have legal significance, to raise the issue of restoration or recognition of undisputed rights, the enforcement of certain coercive actions.

Key words: lawyer, personal interest, separate proceedings, claim proceedings, legal aid, representation in civil proceedings, civil proceedings.

Постановка проблеми. Одним із важливих конституційних прав людини є право кожного на правничу допомогу. Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура (ст. 131-2 Конституції України) (далі – КУ) [1]. Інститут адвокатури посідає провідне місце щодо забезпечення прав та основоположних свобод кожної людини. Він виступає тим засобом, який ефективно може реалізувати право на правничу допомогу під час захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів під час здійснення судочинства з цивільних справ. У процесі побудови в Україні демократичної, соціальної і правової держави Конституцією України одним з пріоритетних завдань держави визначено захист прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності. Відповідно до ст. 55 КУ на адвоката, так само як і на суддю, покладено виконання такого важливого обов'язку, як захист прав, свобод та інтересів людини та громадянина. Тому у разі порушення, невизнання або оспорювання своїх прав, свобод та інтересів кожна особа має право в порядку, встановленому законодавством, звернутися до суду за захистом (ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України)) [2].

При цьому ЦПК України паралельно з КУ закріплює право учасників справи користуватися правничою допомогою (ч. 1 ст. 15 ЦПК). Таке право у цивільному судочинстві особа може реалізувати у порядку наказного, позовного та окремого проваджень залежно від матеріально-правової природи справи. Кожне із вказаних видів проваджень має як спільні, так і відмінні риси. Так, на відміну від позовного провадження, окреме провадження характеризується специфікою процесуальної форми, що проявляється у відсутності певних інститутів та процедур, різним складом учасників справи, що впливає, своєю чергою, на специфіку участі деяких суб'єктів правовідносин у вказаному непозовному цивільному судочинстві, зокрема адвоката.

Ступінь наукової розробки теми. Питання значення та місця інституту адвокатури у системі захисту прав людини роками є предметом дослідження у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців та вчених-процесуалістів, таких як: Н.М. Бакаянова, С.В. Васильєв, Т.В. Варфоломеева, Т.Б. Вільчик, М.А. Гурвич, В.В. Заборовський, С.О. Іваницький, В.В. Комаров, М.Ю. Мерцалов, Г.Л. Осокіна, Ю.Д. Притика, Г.О. Світлична,

С.Я. Фурса, Р.Ю. Ханік-Посполітак, Ю.Ю. Цал-Цалко, Н.О. Чечіна, Д.М. Чечог, М.С. Шакарян, М.В. Шпак, М.М. Ясинок та ін. Вказані вчені, досліджуючи такий інститут, повноваження та правосуб'єктність адвоката у цивільному процесі, велику увагу приділяли саме участі адвоката у позовному провадженні. І це, без сумніву, є виправданим, оскільки позовне провадження є найбільш застосованим видом провадження у практиці, за правилами якого розглядаються та вирішуються справи інших видів проваджень (окремого та наказного) з певними винятками та доповненнями. Однак саме специфіка інших видів проваджень, процесуальні особливості їх проведення, суб'єктний склад, строки розгляду судом, процесуальні дії суду та учасників на різних стадіях процесу зумовлюють детальне дослідження участі адвоката не тільки в позовному, але й у непозовному виді цивільного судочинства, зокрема окремого провадження.

Метою статті є дослідження особливостей участі адвоката у справах окремого провадження; аналіз процесуальних норм, які закріплюють процесуальне становище представника у цивільному процесі, зокрема у справах такого виду провадження.

Виклад основного матеріалу. Окреме провадження є самостійним видом цивільного судочинства, який характеризується специфічним процесуальним порядком розгляду і вирішенням чітко визначених процесуальним законом категорій цивільних справ, у яких суд встановлює дії, події, стан, здійснює захист охоронюваних законом інтересів громадян і організацій [3, с. 13]. Участь адвоката як представника в окремому провадженні пов'язується з правовою природою окремого провадження. Відповідно до ч. 3 ст. 294 ЦПК України справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил, встановлених кодексом, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду. Як відомо, у справах такого виду провадження відсутній спір про право цивільне, що і зумовлює відсутність реалізації тих чи інших норм та інститутів, зокрема: сторін з протилежними інтересами, а звідси і їхніх спеціальних прав (таких як відмова від позову, визнання позову відповідачем, збільшення чи зменшення розміру позовних вимог, зміна предмета чи підстави позову); пред'явлення зустрічного позову відповідачем; забезпечення позову; обмін заявами по суті справи; участь третіх осіб; процесуальна співучасть; заміна сторони; мирова угода тощо. Разом із тим в основі розгляду та вирішення таких справ лежать правила позовного провадження, що є основним видом цивільного судочинства. Тому беззаперечним є прояв та функціонування у цих справах таких спільних норм та інститутів, як: основні засади цивільного судочинства, діяльність інших учасників судового процесу, докази та доказування, процесуальні строки, судові витрати, заходи процесуального примусу, стадії розгляду справи, фіксування судового процесу, ускладнення під час розгляду справи по суті, стадії перегляду судових рішень і, звичайно, інститут представництва та ін.

В.В. Комаров слушно зазначає, що справи окремого провадження проходять ті самі стадії цивільного судочинства, що й інші справи. В окремому провадженні за загальними правилами, що містяться в основних положеннях ЦПК України, регламентуються питання про склад суду, відводи, докази, представництво, судові витрати, строки, заходи процесуального примусу, перегляд судових рішень, участь іноземців тощо [4, с. 55]. Вітчизняний учений-процесуаліст М.М. Ясинок аналогічно вказує, що кожна справа окремого провадження, будучи процесуальною формою, за своєю суттю не відрізняється від суті процесуальної форми позовного провадження, оскільки вони створюються на основі організаційних дій суду відповідно до процесуальних норм [5, с. 79].

На відміну від ЦПК УРСР 1963 року, ЦПК України у редакції 2004 р., що не встановлювали жодних обмежень

стосовно участі представника у різних категоріях справ та у видах провадження, ЦПК України у чинній редакції нині, на перший погляд, як слушно зазначає Р.Ю. Ханік-Посполітак, теж не встановлює будь-яких обмежень щодо представництва по категоріях справ та видах провадження. Проте аналіз статей та застосування таких видів юридичного тлумачення, як філологічне (текстове) та системне, дає нам підстави сумніватися у можливості представництва у всіх видах проваджень у суді першої інстанції [6, с. 52]. Автор обґрунтовує це тим, що серед осіб, які можуть користуватися послугами представника, в чинному законодавстві закріплено сторону, третю особу, а також особу, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи (ч. 1 ст. 58 ЦПК України). Тобто нічого не вказано про заявників та заінтересованих осіб як учасників справи окремого провадження. Аналогічно не йдеться й про учасників наказного провадження – заявника та боржника. Ми погоджуємось із вказаною позицією та вважаємо, що ч. 1 ст. 58 ЦПК України слід доповнити таким змістом: «Сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, учасники справи наказного та окремого провадження можуть брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника». Водночас Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав та основоположних свобод, Рекомендації та резолюції Комітету міністрів Ради Європи, а також практика Європейського Суду з прав людини містять правило, відповідно до якого заінтересована особа має право на доступ до правосуддя та на представництво своїх інтересів у суді.

Крім того, в ч. 4 ст. 294 ЦПК України законодавець закріплює, що справи окремого провадження суд розглядає за участю заявника і заінтересованих осіб. І тільки справа про розірвання шлюбу за заявою особи, засудженої до позбавлення волі, може бути розглянута судом за участю представника такої особи. Виходячи з цього, розуміємо, що в інших справах участь представника не передбачена. Ю.Ю. Цал-Цалко обґрунтовано вказує на те, що всі інші справи окремого провадження, виходить, розглядаються виключно за особистою участю заявника та заінтересованих осіб, що видається не зовсім коректним та правильним [7, с. 141]. Керуючись ч. 3 ст. 294 ЦПК України, робимо висновок, що ч. 4 цієї статті також потребує уточнення стосовно закріплення конституційного права учасників окремого провадження на правничу допомогу та участі представника у таких справах як учасника судового процесу. Тому пропонуємо ч. 4 ст. 294 ЦПК України викласти у такій редакції: «Справи окремого провадження суд розглядає за участю заявника, заінтересованих осіб та їх представників, за винятком справ про усиновлення». Доцільно звернути увагу на той момент, що саме справи про усиновлення відрізняються від інших тим, що провадження у них може бути відкрите лише за заявою особи, яка бажає усиновити дитину. Також це правило закріплене в нормах матеріального права, зокрема, ст. 223 СК України встановлює, що подання заяви про усиновлення через представника не допускається. Проте після відкриття провадження у справі поряд із заявником може брати участь також і його представник.

Більше того, законодавець, закріплюючи участь представника тільки у справі про розірвання шлюбу та у справі про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу або про продовження строку примусової госпіталізації (ч. 2 ст. 345 ЦПК України), зовсім не уточнює про який вид представництва йдеться – законне чи договірне? Наприклад, у ч. 2 ст. 341 ЦПК України чітко закріплена участь законного представника у справі про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку чи про припинення надання амбулаторної психіатричної допомоги, госпіталізацію у примусовому порядку. Стосовно законних

представників, то їх перелік закріплені у ст. 59 ЦПК України, а повноваження мають бути підтверджені документами, переліченими в п. 2 ч. 1 ст. 62 ЦПК України. Тоді як договірним представником може бути, наприклад, адвокат, повноваження якого підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Безумовно, такі види представництва, як самопредставництво та законне представництво, не можуть бути обмежені, оскільки вони були та будуть фундаментальними, допускаються у всіх категоріях справ та у всіх видах провадження. Тоді як договірне представництво може бути здійснене адвокатом чи у спорах, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) будь-якою іншою особою, яка відповідно до ч. 2 ст. 60 ЦПК України відповідає певним умовам: особа повинна досягнути вісімнадцяти років, мати повну цивільну процесуальну дієздатність. Таким чином, законодавцю слід було у вказаних вище нормах конкретизувати, який вид представництва він мав на увазі. Незважаючи на те, що у справах окремого провадження відсутній спір про право цивільне, по-іншому реалізуються деякі принципи цивільного судочинства (змагальності, диспозитивності, гласності), розгляд справ носить спрощений характер та інші особливості, безпосередня участь представника, зокрема адвоката, у таких справах сприяла б оперативності розгляду та вирішення справи, виконанню мети та завдань цивільного судочинства, а також ефективному захисту охоронюваних законом інтересів. Більше того, відсутність спору про право цивільне зовсім не означає безспірності цього виду провадження взагалі, адже доволі часто під час розгляду та вирішення справ окремого провадження можуть виникати спори про факти. З урахуванням вищевикладеного, на нашу думку, лише за безпосередньої участі адвоката особа зможе отримати належну правничу допомогу та належним чином здійснити захист своїх інтересів.

Оскільки ЦПК України виходить із єдності позовного та окремого провадження, то в ньому містяться норми, що можуть застосовуватися як у позовному, так і в окремому провадженні. Окрім того, ЦПК України містить норми, які мають спеціальний характер для тих чи інших справ окремого провадження, та норми, що застосовуються виключно в ньому. Наголошуємо, що специфічний порядок розгляду та вирішення справ окремого провадження зумовлює і специфічну цивільну процесуальну форму, в якій реалізується цей порядок.

По-перше, на відміну від позовного провадження, законодавець у ст. 293 ЦПК України чітко визначає перелік справ, що можуть бути предметом розгляду в порядку окремого провадження. Такий перелік не є вичерпним, а процесуальний порядок їх розгляду відрізняється один від одного. Тому у разі необхідності встановлення будь-якого факту чи стану, без підтвердження яких особа не може реалізувати своїх прав, вона звертається до суду з метою їх встановлення шляхом ухвалення рішення суду. Саме на цьому першочерговому етапі, вважаємо, що участь адвоката допоможе особі точно вибрати вид цивільного судочинства та реалізувати процесуальний порядок звернення до суду. Оскільки з огляду на судову практику особи часто внаслідок своєї необізнаності звертаються до суду в порядку позовного провадження, вважаючи, що справа носить спірний характер, що, своєю чергою, призводить до постановлення судом ухвали про відмову у відкритті провадження у справі.

По-друге, на відміну від позовного провадження, де законодавець закріплює зміст та форму позовної заяви, у окремому провадженні для кожної категорії справ визначаються реквізити заяв, що є формою звернення до суду. Викладене свідчить про те, що загальні вимоги до заяв у справах окремого провадження містяться

у ст. ст. 175–177 ЦПК України, тоді як спеціальні – закріплені у нормах, що характеризують кожен окрему справу. Навряд чи юридично необізнана людина зможе швидко розібратися у всіх тонкощах законодавства, яке це питання регулює. Тому доцільно також на цьому етапі звертатися до адвоката, який не тільки юридично грамотно зможе скласти відповідну заяву, але і правильно визначити територіальну юрисдикцію (підсудність) справи окремого провадження. До речі, законодавець аналогічно до кожної справи виокремлює підсудність справи. Однак, незважаючи на це, у практиці бувають випадки, коли така вказівка теж може призвести до труднощів у визначенні підсудності. Так, у Розділі IV глави 5 ЦПК України у справі про усиновлення зазначається, що заява про усиновлення дитини або повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування, подається до суду за місцем їх проживання. Безумовно, законодавець мав на увазі, що за місцем проживання дитини. Однак, як правильно зазначає О.О. Коваленко, що із граматичного тлумачення цієї статті можна зробити висновок, що заява про усиновлення має подаватися зовсім не до суду за місцем проживання дитини, а до суду за місцем проживання її батьків, оскільки у нормі вжитий займенник «їх», який вжитий у множині так само, як і іменник «батьки». Тому вказаний автор пропонує внести зміни у цю норму, виклавши її у такій редакції, де займенник «їх» замінити займенником «її» [8, с. 89].

По-третє, законодавець до кожної справи наводить перелік осіб, які можуть бути заявниками у кожній категорії справ. Чого не можна сказати про заінтересованих осіб, перелік яких не наводиться. Однак саме участь вказаних суб'єктів у розгляді справ окремого провадження дає змогу судді зрозуміти, чи насправді відсутній спір про право між учасниками справи. Заінтересованими особами є учасники процесу, на суб'єктивні права чи обов'язки яких може вплинути в майбутньому рішення суду в конкретній справі. Звернення до адвоката з питанням порушення справи окремого провадження у суді дозволить останньому, з огляду на факт та стан, який заявник бажає встановити, мету звернення до суду заявника, чітко визначити перелік заінтересованих осіб і залучити їх до участі у справі. Аналіз судової практики свідчить про те, що судді не завжди залучають їх до процесу і ухвалюють рішення виключно за участю заявника та інших учасників судового процесу. На нашу думку, це неприпустима практика, яка може призводити до апеляційного оскарження рішення суду, ухваленого з порушенням норм процесуального законодавства.

По-четверте, сплата судових витрат також відрізняється від витрат у позовному провадженні відповідно до Закону України «Про судовий збір» від 08.07.2011 р. № 3674-VI, в чому теж без участі адвоката не завжди легко розібратися. Відмінною особливістю від позовного провадження є і те, що під час ухвалення судового рішення судові витрати не відшкодовуються, якщо інше не встановлено законом. При цьому слід звернути увагу на ч. 3 ст. 299, ч. 4 ст. 314, ч. 2 ст. 323 та ч. 2 ст. 327 ЦПК України, коли витрати провадяться за рахунок заявника.

По-п'яте, участь адвоката як професійного представника в окремому провадженні відображає процесуальну специфіку вказаного суб'єкта саме щодо окремих категорій справ та не надає права на допущення помилок, оскільки вказаний суб'єкт дуже обмежений у часі на здійснення своєї професійної діяльності [9, с. 154]. Ми погоджуємось із вказаним твердженням, оскільки справді для багатьох справ законодавець чітко встановлює процесуальні строки як для суду (ст. ст. 341, 345, 349, 350-5 ЦПК України), так і для здійснення дій учасниками справи (ст. ст. 323, 325, 326, 344, 350 ЦПК України). Так, М.М. Ясинюк, звертаючи увагу на одну зі справ окремого провадження, що стосується примусового здійснення

певних правових дій, правильно зазначає, що справи про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку потребують оперативного розгляду і гарантій безпеки громадян від незаконного примусового психіатричного лікування в умовах психіатричного закладу. Гарантією такої безпеки в цьому разі може стати розширене коло осіб, які можуть брати участь у розгляді справи. Такою особою в обов'язковому порядку повинен бути адвокат [10, с. 185].

По-шосте, для певних категорій справ законодавець закріплює проведення підготовки справи до розгляду (ст. ст. 307, 312 ЦПК України). Деякі справи за клопотанням учасників справи можуть бути проведені у закритому судовому засіданні (ч. 7 ст. 7 ЦПК України) або завжди розглядатися у закритому судовому засіданні (ч. 1 ст. 349 ЦПК України); справи, визначені п. 1, 3, 4, 9, 19 ч. 2 ст. 293 ЦПК України, розглядаються колегіально – у складі одного судді і двох присяжних. Заслуговує на увагу і питання щодо рішення суду у певних категоріях справ окремого провадження, які підлягають негайному виконанню (ч. 4 ст. 317, ч. 2 ст. 346, ч. 3 ст. 350, ч. 4 ст. 350-6 ЦПК України), у чому теж не завжди може бути обізнана особа, заяву якої задоволено повністю. Саме ці та інші питання доволі часто можуть бути незрозумілими заявнику та заінтересованим особам, що вкотре підкреслює важливість залучення до розгляду таких категорій справ адвоката як фахівця у галузі юриспруденції та закріплення цього в нормах, що регулюють справи окремого провадження.

По-сьоме, говорячи про рішення суду, неможливо залишити без уваги питання щодо скасування рішення у певних категоріях справ, що теж є ознакою, яка відрізняє справи окремого провадження від справ позовного провадження (ч. 3–4 ст. 300, ст. 309 ЦПК України). Зокрема, в науковій літературі слушною є думка стосовно участі у суді у справах про визнання особи недієздатною, а також під час розгляду питання про скасування такого рішення суду адвоката. Заслуговує на увагу позиція М.Ю. Мерцалова про обов'язкову участь адвоката у таких категоріях справ. Так, запровадження обов'язковості участі адвоката в цьому виді окремого провадження стало б більш ефективним засобом забезпечення захисту прав та свобод цієї категорії осіб та засобом належної правничої допомоги. Існування обов'язковості участі адвоката в процесі поновлення цивільної дієздатності гарантувало б отримання недієздатними особами професійної правничої допомоги [11, с. 54–55].

Значимо, що за попередньою редакцією ЦПК України особа, яку визнано недієздатною, не мала права подати таку заяву, що фактично унеможливило особисто захистити свої права та позбутися відповідного статусу у суспільстві. На це питання свого часу звернув увагу Європейський суд з прав людини у рішенні «Наталія Михайленко проти України» (справа № 49069/11) від 30 травня 2013 року, який визнав порушенням статті 6 Конвенції, а саме відсутність доступу в Україні до процедури поновлення дієздатності недієздатної особи. Суд зазначив, що право звертатися з позовом про перегляд справи про дієздатність є одним із найважливіших прав людини і стосується процедур, важливих у реалізації всіх прав і свобод. Так, ми не заперечуємо цього, адже такі зміни спрямовані на утвердження конституційного права на судовий захист. Однак залишається відкритим питання, яким чином сама особа, визнана недієздатною, зможе виступати суб'єктом порушення питання про поновлення її в дієздатності та брати участь у процесі? Така особа здебільшого може бути юридично необізнана, не володіти інформацією щодо своїх прав, обов'язків та способів їх реалізації. Опікуни чи члени сім'ї часто зловживають своїми правами та обов'язками стосовно свого підопічного та не бажають ініціювати питання поновлення цивільної

дієздатності фізичної особи. Органи опіки та піклування теж не завжди здатні захистити у суді права недієздатної особи, що в кінцевому рахунку може призвести до порушення конституційного права особи на судовий захист.

Звертаємо увагу, що Європейський суд з прав людини в рішенні зі справи «Штукатуров проти Росії» зазначає, що у низці розглянутих раніше справ Європейський Суд підтверджував, що душевнохворим має бути надана можливість бути вислуханим особисто або через ту чи іншу форму юридичного представництва.

Таким чином, з огляду на вищезазначене, робимо висновок, що, без сумніву, участь адвоката під час розгляду та вирішення вказаного питання слугуватиме гарантією реалізації особою права на судовий захист. Не можна не згадати той факт, що у практиці, на жаль, часто трапляються випадки неповідомлення особи про розгляд її справи у суді. Тоді як адвокат зможе подати клопотання про виклик свого клієнта та безпосередньо заявити про залучення такої особи до розгляду справи. Не викликає сумніву і той факт, що під час надання консультацій адвокат зможе порадити клієнту чи його опікуну самим подати таке клопотання. Безумовно, важливим залишається питання зловживання опікунами, законними представниками своїми правами. У таких випадках адвокат повинен буде вжити всіх доступних йому заходів для захисту прав, свобод та інтересів клієнта. Врешті-решт, повідомити органи опіки та піклування про зазначені дії опікуна недієздатної особи [12, с. 163]. Звісно, ми визнаємо, що держава подбала про забезпечення правового захисту особи, що визнається недієздатною. Така особа має право отримати безоплатну правову допомогу в місцевому центрі з надання безоплатної вторинної правової допомоги протягом розгляду її справи у суді.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід сказати, що безпосередня участь адвоката як договірної представника у розгляді та вирішенні справ окремого провадження дозволить особі, яка звертається до суду, оперативно та якісно підтвердити наявність або відсутність юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи, або оспорення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав. Беручи участь у справі, кожен адвокат, з огляду на матеріально-правову природу справ окремого провадження, професійно з'ясує суб'єктний склад учасників справи, зміст та вимоги до заяви, підсумує справи, зміст своїх процесуальних дій на стадіях розгляду та вирішення справи, чим забезпечить не тільки правничу допомогу учасникам справи, а й сприятиме суду у повному, всебічному та об'єктивному дослідженні обставин справи, належній оцінці доказів у справі та ухваленні законного та обґрунтованого рішення.

З огляду на принципи адвокатської діяльності та засади цивільного судочинства участь адвоката в окремому провадженні підвищить ефективність цивільного судочинства та суттєво знизить ризики порушення прав осіб, які бажають звернутися до суду.

Зважаючи на проведений аналіз чинного цивільного процесуального законодавства, вбачаємо декларативний характер деяких норм, які, на жаль, не забезпечують фізичним особам можливість отримання ефективного захисту прав та свобод.

Тому пропонуємо ч. 1 ст. 58 ЦПК України викласти в такій редакції: «Сторона, третя особа, а також особа, який законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, учасники справи наказного та окремого провадження можуть брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника». А ч. 4 ст. 294 ЦПК України пропонуємо викласти у такій редакції: «Справи окремого провадження суд розглядає за участю заявника, заінтересованих осіб та їх представників, за винятком справ про усиновлення».

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.07.2021).
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 05.08.2021).
3. Татулич І.Ю. Цивільна процесуальна форма в суді першої інстанції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2012. 20 с.
4. Окреме провадження : монографія / В.В. Комаров, Г.О. Світлична, І.В. Удальцова ; за ред. В.В. Комарова. Харків : Право, 2011. 312 с.
5. Ясинок М.М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект) : монографія. Нац. ун-т. Одеса : Одеська юридична академія, 2011. 380 с.
6. Ханик-Посполітак Р.Ю. Представництво в цивільному процесі за новим цивільним процесуальним кодексом України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*, 2018. Том 1. С. 50–54.
7. Цал-Цалко Ю.Ю. Щодо можливості застосування процесуального представництва у певних видах цивільного провадження. *Новели цивільного процесуального законодавства: представництво* : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 року) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2019. 200 с. С. 138–141.
8. Коваленко О.О. Особливості розгляду справ про усиновлення в окремому провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1. 2018. С. 88–92.
9. Шпак М.В. Професійне представництво адвоката у цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2018. 249 с.
10. Ясинок М.М. Окремі питання правового регулювання розгляду судом справ про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3–4. С. 182–186.
11. Мерцалов М.Ю. Участь адвоката в окремому провадженні щодо визнання фізичної особи недієздатною. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. С. 53–56.
12. Татулич І.Ю. Новий підхід до процедури визнання фізичної особи недієздатною. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 64. 2021 р. С. 159–164.